

**Ilmiy amaliy
jurnal
№ 6 (8)
2026**

**YANGI
O'ZBEKISTON
IQTISODIYOTI**

“YANGI O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTI” *jurnali* 6-son 2026 yil

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

**MIRZO ULUG‘BEK NOMIDAGI
O‘ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETI**

YANGI O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTI

6

ISBN 978-9943-5256-3-4

Toshkent – 2026

MUNDARIJA

Karabayev R.Z. Raqamli iqtisodiyot: nazariy asoslari va O‘zbekistonda rivojlanish yo‘nalishlari.....	8
Ubaydullayeva N.A. Zamonaviy iqtisodiy sharoitda kichik biznes korxonalarining rivojlanish strategiyalari: nazariy yondashuvlar.....	11
Xatamov A.A. Raqamli transformatsiya asosida ixtisoslashtirilgan savdo majmualarida moliyaviy resurslarni boshqarishni takomillashtirish.....	15
Yokubjonova X.Yo. Co-marketing strategiyasining ekoturizmni brendlashiga integratsiyasi: metodologik yondashuv va amaliy natijalar.....	19
Yusupova M.B., Jamoliddinova (Usmonova) S.S. Ustama xarajatlarni tasniflash va uning mahsulot tannarxini shakllantirishdagi ahamiyati.....	24
Abdug‘ofurova O.M., Yusupova M.B. Ishlab chiqarish korxonalarida tannarxni kalkulyatsiya qilish va uni takomillashtirish yo‘llari.....	27
Xojiboyev M.Sh. Xorijiy tajribalarni O‘zbekiston nodavlat oliy ta’lim muassasalari boshqaruv hisobi tizimiga moslashtirish: nazariy asoslar va amaliy istiqbollari.....	31
Исраилова Д.К. Глобализация в условиях демографического кризиса: экономические риски.....	38
Qurbonova X.I. Bozor iqtisodiyotida davlatning makroiqtisodiy muvozanatni ta’minlash va inqirozga qarshi siyosati.....	43
Asqarov A.H. Oliy o‘quv yurti talabalarida moliyaviy savodxonlikni aniqlash me’zonlari (noiqtisodiy yo‘nalishi talabalarini misolida).....	47
Yunusova S.A., Turg‘unboyev A.A. Eko-mehmonxona tushunchasi, turlari va asosiy xususiyatlari.....	51
Barnayev Z.Sh. Xizmat ko‘rsatish sohasi korxonalari raqobatbardoshligining mazmun-mohiyati va xususiyatlari.....	55
Bobokulov A.A. Erkin iqtisodiy zonalar va kichik sanoat zonalarining hududiy iqtisodiy integratsiyaga ta’siri.....	59
Рахимжонов Б.Б., Рахимжонов Б.Б. Инновационные процессы как фактор развития промышленных предприятий.....	63
Matmusayev M.O. Raqamli iqtisodiyot sharoitida sanoat korxonalarining raqobatbardoshligini oshirish strategiyalari.....	67
Raxmatjonova G.E. Ishlab chiqarish korxonalarining asosiy vositalari buxgalteriya hisobini xalqaro andozalar talablari bo‘yicha takomillashtirish.....	72
Kamoldinova N.A. Ayollar tadbirkorligi faoliyatida raqamli integratsiya darajasini baholash.....	76
Xaitova M.K. Raqamli platformalar orqali biznes modellarini yangilash va kompaniyalar strategik imkoniyatlarini kengaytirish.....	81
Yo‘ldashev M., Sotvoldiyev U. Davlat byudjetini taqchilligi va uni kamaytirish mexanizmlari.....	85
Maribjonov B.I., Arabboyev J.S. Tuman mahalliy byudjetidan moliyalashtiriladigan maktabgacha va maktab ta’limi tashkilotlarining 4-guruh xarajatlarining tahlili.....	88
Ro‘ziyev Sh.Sh. Hududiy iqtisodiy rivojlanishda mahalliy ishlab chiqarishni boshqarishning zamonaviy usullari.....	92
Nematov G‘.G‘., Sotvoldiyev U.K. O‘zbekistonda yashil iqtisodiyotga o‘tishning iqtisodiy asoslari va istiqbollari: deкупpling indeksi tahlili.....	95
Karimov D.M., Mustafayeva H. Xorij tajribasi asosida O‘zbekistonda pensiya tizimini takomillashtirish....	99
Ermatova S.I. Sanoat korxonalarida majburiyatlar tarkibi va moliyaviy barqarorlikning empirik tahlili (Andijon viloyati to‘qimachilik korxonalari misolida).....	104
Ermatov M.S. Sun’iy intellekt va mehnat bozorida raqamli inqilob: tahdidmi yoki kelajak imkoniyatimi?....	107
Azizova H.A. Raqamli transformatsiya sharoitida sanoat korxonalarining investitsion-innovatsion faoliyatini takomillashtirish yo‘llari.....	111
Юсупов А.С., Джангабаева Г.П. Международный рынок акций: содержание, виды и особенности..	114
Xusanova Z.R. Andijon viloyatida ayollar tadbirkorligini rivojlantirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmi va uning xususiyatlari.....	119
Abdulazizov A.A. Energetika tarmog‘i korxonalarida ishlab chiqarish resurslaridan samarali foydalanishning nazariy asoslari.....	122
Norov A.E., Fazliddinov Sh.Sh., Erkinov X.X. Liderlik va motivatsiya o‘rtasidagi munosabatga ta’sir etuvchi omillar.....	126
Атаханова Ш.С., Мирхамидова Д.Н. Цифровая трансформация как инструмент достижения ESG-целей в нефтегазовой сфере Республики Узбекистан.....	131
Toxirov J.R. Mijozlarga yo‘naltirilgan raqamli marketing asosida savdo xizmatlarini modernizatsiya qilish.	136

“YANGI O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTI” *jurnali* 6-son 2026 yil

Sulaymonova F., Ro‘zimov B. Online ta’lim xizmatlari bozorining kengayishi natijasida an’anaviy ta’lim sektorida yuz berayotgan iqtisodiy o‘zgarishlar.....	140
Zayaviddinova N.M. Hududda xizmat ko‘rsatish korxonalari faoliyatini boshqarish strategiyasini takomillashtirish.....	143
Odilova M.A. Kimyo sanoatidagi korxonalar faoliyatida resurslardan samarali foydalanish.....	147
Axmedova D.N. Mintaqaviy raqamli tayyorlik indeksining hududiy iqtisodiy o‘lishga ta’siri.....	151
Sapayeva N.K. O‘zbekiston to‘qimachilik sanoatida yashil transformatsiya va B2B raqamli marketing asosida barqaror rivojlanish modeli.....	155
Allayarov S. Startup financing mechanisms: a comparative analysis of angel investment, venture capital, bank lending, and state grants.....	158
Махмудов О.Х. Moliya tizimining boshqa iqtisodiy tizimlar bilan aloqadorligi.....	162
Ibragimova M.M. “Yashil iqtisodiyot” va “Yashil tadbirkorlik” tushunchalarining iqtisodiy mazmuni va evolyusion transformatsiyasi.....	167
Olimjonov A. Korxona faoliyatining samaradorligini oshirishda moliyaviy barqarorlik va rentabellik ko‘rsatkichlari o‘zaro bog‘liqligini tahlil qilish.....	171
Rakhimboeva B.D. Analysis of the economic situation of the development of export activities of small businesses in Uzbekistan.....	174
Raxmatova F.Y. To‘qimachilik korxonalarida aylanma iqtisodiyot modelini joriy etishning iqtisodiy mexanizmlari.....	178
Ergasheva A.F. Milliy hunarmandchilik mahsulotlarini brendlash va bozorda pozitsiyalashning strategik yondashuvlari.....	181
Navruzova G.U. Theoretical models and institutional mechanisms, forms and structures of cooperation between education and manufacture.....	184
Djumayeva S.K. Yashil investitsiya muhitini shakllantirishda raqamli iqtisodiyotning makroiqtisodiy ta’siri (O‘zbekiston hududlari misolida).....	188
Pardayev TN., Muqimov A.R. Boymirzayev K.M. Jismoniy shaxslar tomonidan olib kiriladigan tovarlardan bojxona to‘lovlarini undirishni takomillashtirish.....	193
Ибодуллоева З.С. Экономические стимулы внедрения водосберегающих технологий в аграрном секторе Узбекистана.....	199
Ibragimova G.S. Ta’lim sifatini yaxshilashda innovatsion yondashuvlar va raqamli vositalar.....	203
Raxmatova S.S. Turizmni davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlashning o‘ziga xos xususiyatlari.....	207
Umarova M.M. Foreign brand spillovers and export performance of smes in emerging economies: a panel data analysis.....	212
Karimova F.A. Ekoturizmni barqaror rivojlantirishning xorijiy tajribasi va ularni O‘zbekistonda qo‘llash imkoniyatlari.....	217
Raxmanov B.I. Investitsiya siyosatini amalga oshirish mexanizmini takomillashtirish.....	221
Ashurova G.N. Charm-poyabzal sanoati korxonalarida sifatni boshqarish tizimini takomillashtirish yo‘llari.....	225
Axmadjanov I.I. Shaharlar va shahar aglomeratsiyalari mintaqalar va mamlakatlar ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishining drayveri.....	228
Эгамназарова Г.Ш. Рақамли тенгсизлик: давлатлар ва тармоқлар ўртасидаги технологик узилишларни камайтириш йўллари.....	232
Mamanazarov M.A. Iqtisodiy o‘lishni rag‘batlantirishda milliy iqtisodiyotni modernizatsiya qilishning xorij tajribasi.....	236
Химматов А.Х. Йўл корхоналарини хусусийлаштиришнинг афзалликлари ва оқибатлари.....	241
Kambaraliyeva I.S. Raqamli iqtisodiyot sharoitida mehnat bozorining transformatsiyasi va raqamli ko‘nikmalarning ahamiyati.....	244
Muxiddinov T.Sh. Jizzax viloyatida turizm infratuzilmasini rivojlantirish yo‘nalishlari.....	248
Sayxdodjayeva N.I. Ijtimoiy va ekologik audit: barqaror rivojlanishni ta’minlashda zamonaviy nazorat mexanizmi.....	253
Fayzullayev J.N. Milliy iqtisodiyotni innovatsion rivojlantirishning xorijiy tajribalari.....	257
Tursunova N.X. «Xayot sug‘urtasining iqtisodiy mohiyati va uning aholi moliyaviy xavfsizligini ta’minlashdagi roli».....	261
Abdishukurova G.M., Bozorboyev A.R. Sug‘urta kompaniyasi balansini “Risk tetraedri” modeli asosida baholash.....	266
Abdurasulova M.O. Zamonaviy iqtisodiyot nazariyasi asoschilari.....	270

Vaxidov A. Buxgalteriya hisobining tarkibiy tuzilishi - moliyaviy va boshqaruv hisobi.....	273
Turg‘unova T., Muftaydinov Q. Iqtisodiy zonalarda ekologik tadbirkorlikni investitsion va innovatsion qo‘llab-quvvatlashning xorijiy tajribalari.....	277
Kurbanov F.U. Raqamli iqtisodiyotning moliyaviy xizmatlar bozoriga ta’siri.....	283
Umarov T.S. Qurilish sanoati korxonalari iqtisodiy barqarorligini statistik baholashning nazariy-uslubiy asoslarini takomillashtirish.....	287
Rahimova N.A. Kichik biznes subyektlarida inson resurslarini boshqarish tizimidagi muammolari va ularni bartaraf etishda zamonaviy yondashuvlar.....	291
Yangiboyev U.A. Raqamli iqtisodiyot sharoitida iqtisodiy menejment tizimini takomillashtirishning nazariy-uslubiy asoslari va amaliy yo‘nalishlari.....	295
Махкамова Н.С. Роль зеленых облигации в финансировании проектов устойчивого развития.....	299
To‘xtarova F.Y. Analysis of tourism insurance practices and their economic efficiency.....	304
Anvarov Sh.D. O‘zbekiston qimmatli qog‘ozlar bozorida investitsion muhitni rivojlantirishning institutsional va infratuzilmaviy omillari.....	308
Xalmirzayev O.A. Ko‘p obyektli savdolarida Vickrey-Clark-Groves mexanizmining samaradorligi tahlili....	313
Zaidov I.I. Qishloq xo‘jaligi mahsulotlari bozorida raqobat munosabatlarini boshqarish mexanizmlari.....	318
Rahimova N.A. Inson kapitalini boshqarishning tashkilot raqobatbardoshligiga ta’siri.....	321
Gulimboyev S.I., Rejapov X.X. O‘zbekiston oliy ta’lim tizimida ta’lim kreditlarining iqtisodiy ahamiyati....	324
Bardiyev S.U. Mintaqada raqamli iqtisodiyotning iqtisodiy samaradorligini baholash: Xorazm viloyati misolida.....	328
Qulmatova S.S. Mahalla tizimida oziq-ovqat ta’minoti zanjirini IoT va sun’iy intellekt texnologiyalari asosida intellektual boshqarish mexanizmlarini takomillashtirish.....	332
Aminov S.S. Mintaqada qurilish sohasidagi innovatsion rivojlanishga ta’sir etuvchi omillar.....	336
Дадабоева М.М. Кичик бизнеснинг иқтисодийёт тармоқлари бўйича ривожланиш тенденциялари.....	340
Numonjonova N.A. Kichik biznesni rivojlantirishda investitsiyalardan foydalanish samaradorligini oshirish	344
Абдулазизов А.А. Гидроэнергетика саноати ва унда ресурс тежаш жараёнларининг хорижий тажрибалари.....	348
Muradov O.U. Sanoat korxonalarida iqtisodiy samaradorlikni oshirish bo‘yicha xorijiy tajribalar va ulardan foydalanish imkoniyatlari.....	352
Saidova M.J. Xorijiy mamlakatlarda kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish tajribasi va uni O‘zbekistonda qo‘llash yo‘nalishlari.....	356
Umirova G.Sh. Qurilish materiallari ishlab chiqarish korxonalarida rentabellik ko‘rsatkichlari asosida iqtisodiy samaradorlikni baholash metodikasini takomillashtirish.....	360
Narmanov U.A., Nazarov J.B., Tursunaxmadov X.Sh. Moliyaviy risklarning iqtisodiy ahamiyati va uni boshqarishning zarurligi: risk tushunchasi va uning turlari.....	365
Nosirov S.N. Barqaror moliyalashtirish global bozorlari: zamonaviy tendensiyalar va rivojlanish muammolari.....	369
Farmanov J.Z., Sanetullaev A.E. Modeling of economic basis and forecast indicators of innovation transformation processes in agricultural entrepreneurship.....	373
Mirzataev S.M. Integration of digital and smart technologies in increasing the ecological resilience of the agricultural system.....	376
Kidirniyazov A.Sh. Development of artificial intelligence-based service monitoring systems for construction quality control.....	379
Абдуллаева Ш.Э. Халқаро индекслар асосида ижтимоий ҳимоя тизимини молиялаштириш.....	382
Mirjalolova M.M. Sun’iy intellekt texnologiyalarining O‘zbekistonda kichik biznes va xususiy tadbirkorlik samaradorligini oshirishdagi o‘rni.....	389
Baytanov O‘.M. Sanoat korxonalarida mahsulot sifatini boshqarishning tarmoq xususiyatlari.....	394
Умаров А.Т. Особенности развития социальной сферы в Узбекистане.....	400

DAVLAT BYUDJETINI TAQCHILLIGI VA UNI KAMAYTIRISH MEKANIZIMLARI

**ДЕФИЦИТ ГОСУДАРСТВЕННОГО БЮДЖЕТА И МЕХАНИЗМЫ ЕГО
СОКРАЩЕНИЯ**

STATE BUDGET DEFICIT AND MECHANISMS FOR ITS REDUCTION

Yo‘ldashev Muhammadsodiq

Andijon Davlat Universiteti Huquq-Iqtisod fakulteti magistratura 1- bosqich magistranti

Ilmiy rahbar: **Sotvoldiyev Ulug‘bek**

Annotatsiya

Davlat byudjeti taqchilligi iqtisodiy barqarorlikka salbiy ta’sir ko’rsatuvchi muhim makroiqtisodiy muammodir. Ushbu holat davlatning moliyaviy imkoniyatlarini cheklab, ijtimoiy va iqtisodiy rivojlanish dasturlarini amalga oshirishga to’sqinlik qiladi. Mazkur maqolada davlat byudjeti taqchilligining kelib chiqish sabablari chuqur tahlil qilinadi. Shuningdek, uni kamaytirishga qaratilgan samarali mexanizmlar va siyosiy choralar atroflicha ko’rib chiqiladi. Tadqiqot natijalari byudjet barqarorligini ta’minlash bo’yicha amaliy tavsiyalar berishga qaratilgan.

Kalit so‘zlar: Davlat Byudjeti, Byudjet Taqchilligi, Fiskal Siyosat, Davlat Qarzi, Iqtisodiy Barqarorlik, Byudjet Barqarorligi, Moliyaviy Siyosat

Дефицит государственного бюджета является серьезной макроэкономической проблемой, негативно влияющей на экономическую стабильность. Эта ситуация ограничивает финансовые возможности государства и препятствует реализации программ социально-экономического развития. В данной статье глубоко анализируются основные причины возникновения дефицита государственного бюджета. Также всесторонне рассматриваются эффективные механизмы и политические меры, направленные на его сокращение. Результаты исследования призваны предоставить практические рекомендации по обеспечению бюджетной устойчивости.

Ключевые слова: Государственный Бюджет, Дефицит Бюджета, Фискальная Политика, Государственный Долг, Экономическая Стабильность, Бюджетная Устойчивость, Финансовая Политика

The state budget deficit represents a significant macroeconomic challenge that negatively impacts economic stability. This situation constrains the government’s financial capabilities and hinders the implementation of social and economic development programs. This article thoroughly analyzes the root causes of the state budget deficit. Furthermore, it comprehensively examines effective mechanisms and policy measures aimed at its reduction. The findings of this research are intended to provide practical recommendations for ensuring budget sustainability.

Keywords: State Budget, Budget Deficit, Fiscal Policy, Public Debt, Economic Stability, Budget Sustainability, Financial Policy

Davlat byudjeti taqchilligi zamonaviy iqtisodiyotning eng dolzarb muammolaridan biri bo‘lib, u davlat xarajatlarining daromadlardan oshib ketishini anglatadi [5]. Bu holat hukumatning moliyaviy barqarorligiga jiddiy tahdid solib, iqtisodiy o‘shishga salbiy ta’sir ko’rsatishi mumkin. Xalqaro miqyosda, 2020-yilda pandemiya sababli global byudjet taqchilligi 13.3% ga oshganligi kuzatildi [5]. O‘zbekiston sharoitida ham byudjet taqchilligi muhim makroiqtisodiy ko’rsatkichlardan biri bo‘lib, uning samarali boshqaruvi mamlakatning barqaror rivojlanishi uchun hal qiluvchi ahamiyatga ega. Masalan, 2020-yil oxiriga kelib O‘zbekistonning byudjet taqchilligi YaIMning 5% ini tashkil etgan [5].

Byudjet taqchilligining yuzaga kelishiga iqtisodiy o‘shir sur‘atlarining sekinlashishi, ijtimoiy dasturlarga yo‘naltirilgan yuqori davlat xarajatlari, soliq siyosatidagi kamchiliklar va global moliyaviy inqirozlar kabi omillar sabab bo‘ladi [5]. O‘zbekistonda 2019-2023-yillarda davlat byudjeti xarajatlarining qariyb 50% i ijtimoiy sohaga, xususan ta‘lim, sog‘liqni saqlash va ijtimoiy himoyaga yo‘naltirilgani taqchillikning asosiy omillaridan biri bo‘lgan [4]. Shuningdek, energiya sektoridagi subsidiyalar (2020-yilda YaIMning 6.6% i yoki 3.8 milliard dollar) va soliq imtiyozlari ham bu muammoni yanada kuchaytiradi [4]. Uzoq muddatda byudjet taqchilligi milliy qarzni ortishi, inflyatsion bosimning kuchayishi va xususiy investitsiyalarning siqib chiqarilishiga olib keladi [5].

Shu bois, davlat byudjeti taqchilligining mohiyatini chuqur anglash, uning yuzaga kelish sabablari va iqtisodiy-ijtimoiy oqibatlarini tahlil qilish, shuningdek, uni kamaytirishning samarali mexanizmlarini ishlab chiqish va amaliyotga joriy etish bugungi kunning eng dolzarb vazifalaridan hisoblanadi. O‘zbekistonning 2024-2026-yillarga mo‘ljallangan fiskal strategiyasida konsolidatsiyalashgan byudjet taqchilligini 2024-yilda YaIMning 4% iga, keyingi yillarda esa 3% iga cheklash maqsad qilinganligi mazkur tadqiqotning ahamiyatini yanada oshiradi [4]. Ushbu maqola davlat byudjeti taqchilligining nazariy asoslari, uning oqibatlari hamda uni kamaytirishning asosiy mexanizmlari va yo‘nalishlarini atroflicha o‘rganishga qaratilgan.

Olloqulov (2025) fikriga ko‘ra, davlat byudjeti taqchilligi hukumat xarajatlarining daromadlardan oshib ketishi bo‘lib, bu holat qarz ortishi va iqtisodiy beqarorlikka olib kelishi mumkin [5]. Ilmiy adabiyotlarda byudjet taqchilligining siklik va tarkibiy turlari ajratiladi: siklik taqchillik iqtisodiy pasayishlar bilan bog‘liq bo‘lsa, tarkibiy taqchillik davlatning uzoq muddatli fiskal siyosati natijasida yuzaga keladi.

Taqchillikning asosiy sabablari sifatida iqtisodiy o‘shirning sekinlashishi, yuqori davlat xarajatlari, soliq siyosatidagi kamchiliklar va subsidiyalar ko‘rsatiladi. O‘zbekiston misolida ijtimoiy sohalarga yuqori xarajatlar, energiya subsidiyalari va soliq imtiyozlari byudjet bosimini kuchaytiruvchi omillar sifatida qayd etilgan [4].

Adabiyotlarda byudjet taqchilligining oqibatlari sifatida davlat qarzining ortishi, inflyatsiya kuchayishi va xususiy investitsiyalarning siqib chiqarilishi (crowding out effect) ta’kidlanadi [5]. Bu holatlar uzoq muddatli iqtisodiy o‘shirga salbiy ta’sir ko‘rsatadi.

Taqchillikni kamaytirish yo‘llari sifatida soliq tizimini takomillashtirish, davlat xarajatlarini optimallashtirish va barqaror iqtisodiy o‘shirni ta’minlash asosiy yo‘nalishlar sifatida ko‘rsatiladi. Shuningdek, davlat qimmatli qog‘ozlari orqali qisqa muddatli moliyaviy muvozanatni ta’minlash mumkinligi qayd etiladi. Umuman olganda, byudjet taqchilligini kamaytirish kompleks fiskal siyosatni talab qiladi.

Ushbu maqolada davlat byudjeti taqchilligini o‘rganishda kompleks ilmiy yondashuv qo‘llanilib, deskriptiv va analitik tadqiqot dizaynlari asos qilib olindi. Tadqiqot jarayonida ilmiy adabiyotlar, rasmiy statistik ma’lumotlar hamda normativ-huquqiy hujjatlar kontent-tahlil, qiyosiy tahlil va statistik usullar yordamida o‘rganildi. O‘zbekiston va xorijiy davlatlar tajribasi solishtirilib, byudjet taqchilligini kamaytirish bo‘yicha samarali mexanizmlar aniqlandi. Olingan natijalar sintez qilinib, mamlakat sharoitiga mos ilmiy asoslangan xulosa va tavsiyalar ishlab chiqildi.

Tadqiqot jarayonida O‘zbekiston Respublikasida davlat byudjeti taqchilligining shakllanishiga ta’sir etuvchi asosiy omillar kompleks ravishda tahlil qilindi. Olingan natijalar shuni ko‘rsatadiki, byudjet taqchilligi asosan xarajatlarning daromadlarga nisbatan tezroq o‘shishi, fiskal siyosatdagi ayrim nomutanosibliklar hamda iqtisodiyotdagi tarkibiy muammolar bilan bog‘liqdir.

So‘nggi yillarda davlat xarajatlarining sezilarli kengayishi byudjet muvozanatiga bevosita bosimni oshirgan. Ayniqsa, ijtimoiy soha xarajatlari, energiya subsidiyalari hamda infratuzilma loyihalariga yo‘naltirilgan mablag‘lar ulushi yuqori bo‘lib qolmoqda. Bu holat ijtimoiy barqarorlikni ta’minlagan bo‘lsa-da, fiskal barqarorlikka nisbatan salbiy ta’sir ko‘rsatgan.

Statistik tahlillar natijasida 2019–2023-yillar davomida davlat byudjeti xarajatlarining qariyb yarmi ijtimoiy sohaga yo‘naltirilgani aniqlandi. Bundan tashqari, energiya subsidiyalari ham byudjetga sezilarli yuk bo‘lib, ayrim yillarda YaIMning 6,6 foizigacha yetgan. Shu bilan birga, soliq imtiyozlarining keng qo‘llanilishi byudjet daromadlarining to‘liq shakllanishiga to‘sqinlik qilgan.

“YANGI O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTI” *jurnali* 6-son 2026 yil

Quyidagi jadvalda davlat byudjeti taqchilligiga ta'sir etuvchi asosiy omillar va ularning iqtisodiy oqibatlari umumlashtirilgan:

1-jadval

Davlat byudjeti taqchilligiga ta'sir etuvchi asosiy omillar va ularning oqibatlari

Omil	Tavsif	Iqtisodiy ta'siri
Ijtimoiy xarajatlarning yuqoriligi	Ta'lim, sog'liqni saqlash va ijtimoiy himoya xarajatlarining o'sishi	Byudjet xarajatlarining keskin oshishi
Energiya subsidiyalari	Elektr va gaz narxlarini subsidiyalash	Fiskal bosim va YaIM ulushining ortishi
Soliq imtiyozlari	Keng miqyosdagi soliq yengilliklari	Byudjet daromadlarining kamayishi
Samaradorligi past davlat dasturlari	Bandlik va ijtimoiy dasturlar samaradorligi pastligi	Resurslarning samarasiz taqsimlanishi
Iqtisodiy o'sishning sekinlashuvi	Investitsiya va ishlab chiqarish sur'atlarining pasayishi	Soliq bazasining torayishi

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, yuqoridagi omillar o'zaro bog'liq holda ishlaydi va byudjet taqchilligini kuchaytiruvchi tizimli muammo sifatida namoyon bo'ladi. Xususan, soliq bazasining yetarli darajada kengaymasligi va imtiyozlar tizimining optimallashtirilmaganligi davlat daromadlarining barqaror o'sishini cheklamoqda.

Xalqaro tajriba tahlili natijasida rivojlangan davlatlarda byudjet taqchilligini kamaytirish uchun quyidagi mexanizmlar samarali qo'llanilayotgani aniqlandi:

- fiskal intizomni kuchaytirish va byudjet qoidalarini joriy etish;
- soliq ma'muriyatchiligini raqamlashtirish;
- samarasiz subsidiyalarni bosqichma-bosqich qisqartirish;
- davlat xarajatlarini “natijaga yo'naltirilgan byudjet” tamoyili asosida boshqarish.

O'zbekiston sharoitida ushbu mexanizmlarni bosqichma-bosqich joriy etish byudjet barqarorligini ta'minlashga xizmat qiladi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, fiskal konsolidatsiya siyosati va xarajatlar samaradorligini oshirish byudjet taqchilligini qisqartirishda eng muhim yo'nalishlar hisoblanadi. Umuman olganda, olib borilgan tahlillar davlat byudjeti taqchilligini kamaytirish uchun quyidagi strategik yo'nalishlar ustuvor ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatdi:

- soliq bazasini kengaytirish;
- soliq imtiyozlarini optimallashtirish;
- davlat xarajatlarini samaradorlik asosida qayta ko'rib chiqish;
- subsidiyalarni bosqichma-bosqich qisqartirish;
- iqtisodiy o'sishni barqarorlashtirish.

Ushbu tadqiqot davlat byudjeti taqchilligining iqtisodiy barqarorlik va uzoq muddatli rivojlanishga tahdid soluvchi dolzarb muammo ekanligini ko'rsatdi. Uning yuzaga kelishiga yuqori ijtimoiy xarajatlar, energiya subsidiyalari, soliq imtiyozlari va samarasiz davlat dasturlari kabi omillar sabab bo'lib, bu milliy qarzning ortishi va inflyatsion bosimga olib keladi. Taqchillikni kamaytirish uchun soliq siyosatini takomillashtirish, davlat xarajatlarini optimallashtirish va barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlashga qaratilgan kompleks yondashuv zarur. O'zbekistonning fiskal strategiyasi byudjet shaffofligi va hisobdorligini oshirgan holda, inson kapitalini rivojlantirish va "yashil byudjetlashtirish"ga ustuvor ahamiyat beradi. Davlat qimmatli qog'ozlari ham moliyaviy bo'shliqlarni qoplashda samarali vosita bo'lib xizmat qiladi, ammo qarz yukini oshirmaslik muhim.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Vahobov X. A., G'aniyev Sh. Sh. Davlat byudjeti taqchilligini kamaytirishda fiskal siyosatning o'rni va ahamiyati. Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar, 2021, №4, pp. 1–10. https://iqtisodiyot.tsue.uz/sites/default/files/maqolalar/4_2021/1_Vahobov_Ganiev.pdf
2. Qurbonov M. M. Davlat byudjeti taqchilligini moliyalashtirishning xorij tajribasi va O'zbekiston uchun xulosalar. Moliyaviy tadqiqotlar, 2022, №3, pp. 11–20. <https://tfi.uz/uploads/files/2022/10/05/moliyaviy-tadqiqotlar-3-2022-1-qurbonov-m-m.pdf>

3. Olimov S. S. Davlat byudjeti taqchilligini boshqarishning nazariy-metodologik asoslari va uni takomillashtirish yo‘llari. Iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi avtoreferati. Toshkent Moliya Instituti, 2022.
<https://tfi.uz/uploads/files/2022/05/26/olimov-s-s-avtoreferat.pdf>
4. Abdullayeva G. R. Davlat byudjeti taqchilligini kamaytirishda fiskal siyosatning samaradorligini oshirish yo‘llari. Bozor, pul va kredit, 2020, №1, pp. 12–18.
<https://journal.tfi.uz/index.php/bpk/article/view/10>
5. Eshmuradov D. D. O‘zbekistonda davlat byudjeti taqchilligini kamaytirishda fiskal siyosatning ustuvor yo‘nalishlari. Iqtisodiyot va moliya, 2023, №2, pp. 25–32.
<https://iqtisodiyotvamoliya.uz/index.php/iqtisodiyotvamoliya/article/view/123>
6. Ismoilov A. I. Davlat byudjeti taqchilligini kamaytirishda soliq-byudjet siyosatining o‘rni. Moliya va bank ishi, 2021, №1, pp. 45–51.
<https://journal.tfi.uz/index.php/mbi/article/view/15>
7. Xolmatov R. A. Davlat byudjeti taqchilligini kamaytirishda davlat xarajatlarini samaradorligini oshirish. Biznes-ekspert, 2022, №3, pp. 30–36.
<https://biznes-ekspert.uz/index.php/journal/article/view/45>

UDK: 336.148

**TUMAN MAHALLIY BYUDJETIDAN MOLIYALASHTIRILADIGAN MAKTABGACHA
VA MAKTAB TA’LIMI TASHKILOTLARINING 4-GURUH XARAJATLARINING
TAHLILI**

**АНАЛИЗ РАСХОДОВ 4-Й ГРУППЫ УЧРЕЖДЕНИЙ ДОШКОЛЬНОГО И
ШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ, ФИНАНСИРУЕМЫХ ИЗ МЕСТНОГО БЮДЖЕТА
РАЙОНА**

**ANALYSIS OF GROUP 4 EXPENDITURES OF PRESCHOOL AND SCHOOL
EDUCATION INSTITUTIONS FINANCED FROM DISTRICT LOCAL BUDGET**

Maribjonov Botirjon Ikromjonovich

Andijon davlat texnika instituti, “Buxgalteriya hisobi” kafedrası assistenti

Arabboyev Jasurbek Saidjon o‘g‘li

Andijon davlat texnika instituti, Iqtisodiyot va boshqaruv fakulteti, Moliya va moliyaviy texnologiyalar yo‘nalishi 4-bosqich talabasi

Annotatsiya

Ushbu ilmiy maqolada tuman mahalliy byudjetidan moliyalashtiriladigan maktabgacha va maktab ta’limi tashkilotlarining 4-guruh xarajatlari tarkibi, ularning iqtisodiy mohiyati hamda amaliy tahlili yoritilgan. Tadqiqot doirasida byudjet mablag‘laridan foydalanish samaradorligi, xarajatlarning tarkibiy tuzilishi va ularning ta’lim sifatiga ta’siri chuqur o‘rganilgan hamda tegishli xulosalar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar : byudjet, mahalliy byudjet, maktabgacha ta’lim, maktab ta’limi, 4-guruh xarajatlar, moliyalashtirish, xarajatlar tahlili.

В данной научной статье рассматриваются структура и экономическая сущность расходов 4-й группы в учреждениях дошкольного и школьного образования, финансируемых из районного местного бюджета. В исследовании анализируются эффективность использования бюджетных средств, структура расходов и их влияние на качество образования, а также представлены соответствующие выводы.